

Overdaadighed i Nutid og Fortid.†)

Overs. efter Professor **A. S. Wilkins.**

Man har i Almindelighed været tilbøjelig til at tro, at Samfundstilstanden under de tidligere romerske Kejsere udmærkede sig ved en overdreven og enestaaende Luxus. Saaledes siger Becker i sin interessante og belærende «Gallus» som følger: «lige over for Roms extravagante Glans maa enhver Tidsalders mest abnorme Luxus tage sig ud som ynkelig Fattigdom.» Goethe bruger Udtryk kun lidet mindre stærke; Gibbon føjer hertil sin grænseløse Lærdoms Vægt, og endog Merivales maadeholdne Sprog efterlader Læseren med det Indtryk, at der dengang herskede en uhørt Ødselhed og Extravagance. Men for nylig er denne Opfattelse bleven kraftig bekæmpet af Professor Friedländer i hans beundringsværdige Skildring af de romerske Sæder, og nogle af hans Argumenter synes mig vel at fortjene Opmærksomhed.

For det Første ere vi meget tilbøjelige til at betragte Kjendsgjæringer, der kun omtales, fordi de vare usædvanlige og overraskende, som det Almindelige. Hvis vi for Exempel høre, at uhyre Summer af visse Personer betales for Bordets Glæder, saa maa vi ikke deraf slutte,

†) Et Foredrag holdt i «Manchester Statistical Society».

Overdaadighed i Nutid og Fortid.*)

Overs. efter Professor **A. S. Wilkins.**

Man har i Almindelighed været tilbøjelig til at tro, at Samfundstilstanden under de tidligere romerske Kejsere udmærkede sig ved en overdreven og enestaaende Luxus. Saaledes siger Becker i sin interessante og belærende «Gallus» som følger: «lige over for Roms extravagante Glans maa enhver Tidsalders mest abnorme Luxus tage sig ud som ynkelig Fattigdom.» Goethe bruger Udtryk kun lidet mindre stærke; Gibbon føjer hertil sin grænseløse Lærdoms Vægt, og endog Merivales maadeholdne Sprog efterlader Læseren med det Indtryk, at der dengang herskede en uhørt Ødselhed og Extravagance. Men for nylig er denne Opfattelse bleven kraftig bekæmpet af Professor Friedländer i hans beundringsværdige Skildring af de romerske Sæder, og nogle af hans Argumenter synes mig vel at fortjene Opmærksomhed.

For det Første ere vi meget tilbøjelige til at betragte Kjendsgjæringer, der kun omtales, fordi de vare usædvanlige og overraskende, som det Almindelige. Hvis vi for Exempel høre, at uhyre Summer af visse Personer betales for Bordets Glæder, saa maa vi ikke deraf slutte,

*) Et Foredrag holdt i «Manchester Statistical Society».

at saadanne Exempler kunne mangfoldiggjøres i det Uendelige. I Nutidens Samfundstilstande ser man kun altfor mange lignende Tilfælde, og det vilde være meningsløst at argumentere fra enkeltstaaende Exempler paa Overdaadighed. Hvis vi for Exempel høre, at ved en eller anden Festmiddag er Couvert'en bleven betalt med en Guinea eller mere, saa maa vi ikke derfor formode, at dette skulde være Gjennemsnitsprisen for et sædvanligt Gilde. Og dog har der været en almindelig Tilbøjelighed til at lade de forfærdelige Historier, der fortælles os om en Caligula eller en Nero, præge vor Opfattelse af det sædvanlige Liv paa deres Tid. Hvis vi sammenligne de Udskejelser, den civiliserede Verdens Beherskere gjorde sig skyldige i, med de Absurditeter, vi træffe i mange af de smaa tyske Stater i det syttende og attende Aarhundrede, vil Sammenligningen ikke falde ud til Fordel for den nyere Tid. Man fortæller, at Caligula paa en enkelt Dag ødslede mere end 80,000 L. St. bort; men vi høre ogsaa, at den lille Kurfyrste af Saxen spenderede 80,000 Dollars paa en enkelt Operaforestilling og ødslede utallige Summer paa Festlighederne i Mühlberg.

Det er naturligtvis en Sag af den største Betydning at bestemme den relative Værdi af Datidens og Nutidens Penge. Det er let nok at udfinde den nominelle Værdi: det vil sige, at bestemme Mængden af Guld eller snarere Sølv (thi det var den Gang Værdimaaler) i de Mønter, der da vare mest i Brug. Gjennemsnitsvægten af en Denarius synes at have været omtr. 120 gr., hvilket efter Sølvets nuværende Værdi vilde svare til omtr 8½ Pence (1 Penny = 3 à 4 Sk. dansk). En Sestertius, den almindelige Møntenhed, vilde herefter omtrent svare til 2 Pence. Men hvis dette er den indre Værdi, saa staar

et langt vigtigere Spørgsmaal tilbage, nemlig Spørgsmaalet om Pengenes Kjøbeevne. Uheldigvis er det umuligt for os at bestemme den sædvanlige Pris paa et større Antal Varer, hvorved vi kunde have et Middel til en omfattende Sammenligning. Men for nogle faa af de betydeligere Varers Vedkommende kan der dog gjøres et Forsøg. Korn synes saaledes at være blevet solgt til en Pris, der ikke var meget forskjellig fra den nu sædvanlige. Tacitus nævner, at den Nød, Roms Brand under Nero paaførte Folket, søgtes lindret ved at sætte Prisen paa Korn ned til omtr. 16 Shillings pr. Quarter*); og Martius taler — hvis man skal forstaa ham bogstavelig — om en Tid, da Prisen paa Korn kun var det Halve. Men paa den anden Side nævner Piinius en Pris, der svarer til omtr. 64 Shillings pr. Quarter, som Gjennemsnitsprisen paa Mel i hans Tid. Og under Republikken var den almindelige Pris paa Korn efter Mommsen snarere over end under 21 sh. pr. Q.; ja undertiden naaede den det Femdobbelte af dette Beløb.

En menig Soldat betaltes med 10 Asses (c. 20 Sk. dansk) om Dagen, med Afkortning for Klæder, Vaaben og Telte, men ikke for Føde. En Daglejer synes at have faaet betydelig mere. En sædvanlig Senators Formue var 30,000 L. St., og en Formue paa omtr. 4000 L. St. (36,000 Rdl.) var tilstrækkelig til, at en Mand regnedes blandt *equites*, eller til den velhavende Klasse. Alle disse Angivelser tyde paa, at Penge under de tidligere Kejsere havde en Kjøbeevne, der ikke var saa meget forskjellig fra deres nuværende.

Det er naturligvis almindelig bekjendt, at i det 15de

*) 1 quarter er lidt over 2 Tønder; 1 sh. er omtr. 43 Sk. dansk.

og 16de Aarhundrede var Pengenes Værdi overordentlig meget højere. Oxekjød kostede saaledes omtr. kun 2 Sk. dansk Pundet, Bedekjød 3 Sk. Maaske gjaldt i det Hele taget en Penny da lige saa meget som nu 1 sh., eller med andre Ord: Pengenes Værdi var maaske da en halv Sneg Gange højere end nu. Jeg formoder, at dette skyldes den Kjendsgjerning, at i Middelalderen holdt Guld- og Sølvproduktionen ikke Skridt med den stigende Efterspørgsel herefter, der fulgte med Befolkningens Tilvæxt, Omløbsmidlernes Slid og Tab, Kunstens, navnlig den religiøse Kunsts Krav osv. Som en Følge heraf steg de ædle Metaller gradvis i Værdi indtil Amerikas Opdagelse; saa fik de peruvianske og mexikanske Forraad Vægtskaalen til at gaa ned til den anden Side, og Guld og Sølv strømmede ind i Evropa i et Omfang, der snart lod deres Værdi falde. Størrelsen af dette Fald er bleven i høj Grad formindsket i den senere Tid ved Metallets stadige Strømmen til Orienten, uden hvilken Virkningerne af de avstralske og kaliforniske Opdagelser vilde have været langt mere følelige. Vi kunne imidlertid anse det for bevist, at hundrede Pund Sterling for en romersk Adelsmand betød omtrent det Samme som for en af Nutidens Englændere, men ingenlunde det Samme som for en af Henrik VIII's eller Elisabeths Riddere.

Luxus kan bestemmes paa flere forskjellige Maader. En Tidsalder kan betegnes som luxuriøs, naar den fremviser Exempler paa stærk og urimelig Overdaadighed hos enkelte Personer; eller naar der i den ofres uforholdsmæssig store Beløb til overflødig Føde, Drikke, Klæder, Bohave osv; eller naar der opdynges store Rigdomme.

Jeg tror nu, at en Undersøgelse med Hensyn til Romertiden vil vise Følgende. For det Første: en be-

tydelig Opdyngen af Penge fandt i Almindelighed ikke Sted; for det Andet: Levemaaden var i Almindelighed ikke glimrende; og for det Tredje: skjønt man ganske vist finder Exempler paa Overdaadighed hos nogle Enkelte, saa mangle disse Tilfælde paa ingen Maade Sidesykker i Nutiden, og det kan ikke bevises, at de vare hyppigere end nu.

Hvad for det Første den almindelige Opdyngen af Penge angaar, skal jeg anføre Følgende: «Spectator» har for nylig offentliggjort en Fortegnelse over de Mænd, der i de sidste ti Aar (i England) ved deres Død have efterladt sig en rørlig Formue paa over to Millioner Rdl. Fortegnelsen er ganske vist ufuldstændig og kunde udvides, og den rørlige Formue undervurderes i Almindelighed. Og alligevel omfatter Fortegnelsen 161 Navne! En følgende Artikel i samme Blad omtaler de 15 eller 16 Peers, der have en aarlig Indtægt af en Million Rdl. eller derover af deres Landejendomme.

Jeg tror, at disse Tal henvise til en Samfundstilstand, der er aldeles enestaaende i Historien. De største Formuer, om hvilke vi høre Tale, er Auguren Cneji Lentuli og Neros Frigivne Narcissi; men disse Formuer skulle dog ikke have overskredet 4 Mill. L. St., medens Crassus, hvis Rigdom er bleven til et Ordsprog, kun efterlod sig 1,700,000 L. St. Paa den anden Side ansloges John Jacob Astors Formue til 6 Mill. L. St., og A. T. Stewart opgav i 1865 sin Indkomst til over 4 Mill. Dollars, og han betalte faktisk over 400,000 Dollars i Indkomstskat. Sir Francis Goldsmid skal have arvet over ti Millioner Pund Sterl. efter sin Fader og store Formuer fra sine to Onkler, og Baron James Rothschilds Formue angaves af parisiske Blade i Almindelighed til 80 Mill. L. St.

Ganske vist mener «Spectator» i en af de nævnte Artikler, at det er tvivlsomt, om endog James Rothschild nogensinde besad en Formue som en eller to af de romerske Adelsmænd, naar Formue maales med den Mængde Hvede, den er i Stand til at købe. Men dette er ligefrem en Fejltagelse. Thi medens nogle af de bedste Avtoriteter bekræfte, at Forholdet mellem Guld og Korn da var omtrent det samme som nu, saa kjende vi ingen nogenlunde paalidelig Avtoritet, der hævder, at Penge den Gang skulde have haft den dobbelte Værdi af nu.

Naar vi dernæst søge Beviset for Luxus i de Beløb, der i Almindelighed anvendes til Anskaffelse af Føde, Klæder osv., komme vi til lignende Resultater. Arbejdsklassen i Rom bestod for det Første næsten udelukkende af Slaver, hvis Føde og Klæder var af den simpleste og raaeste Slags. Cato fortæller os, at en Slave fik en Tunika og et Par Sandaler en Gang hvert andet Aar, og at hans Føde bestod af nedfaldne Oliven, det simpleste Korn og en Vin, der lige akkurat var Ikke-Eddike. Af Korn fik de kun det Halve af, hvad der ansaas nødvendig for en Fri, og Cato fortæller, at hvis de bleve syge, saa var det et sikkert Tegn paa, at de havde spist for meget. Kjød fik de sjældent eller aldrig, og heri have vi Forklaringen af den begejstrede Glæde hos Slaverne i Plautus over Udsigten til et Skinketraktement. Sammenlign hermed de uhyre Summer, vore egne Arbejdere aarlig give ud til Øl, Spiritus og Tobak! Og hvad den bedre stillede Haandværkerklasse angaar, saa er det en bekjendt Sag, at den ofrer meget mere paa sin Føde end de fattigere Medlemmer af Middelklassen ere i Stand til. Selv om vi tage alt tilbørligt Hensyn til mange af vore Markarbejders ynkelige og skjændig utilstrækkelige Underhold, saa tror

jeg dog ikke, at det kan betvivles, at der i det Hele taget nu udgives langt mere pr. Hoved for Føden end i det romerske Kejserdømmes Dage.

Om Klædedragten gjælder det Samme. Vi finde Exempler paa Arten Laps, men overordenlig sjelden. Fabrikationen af Klædningsstoffer var saa lidet udviklet, at de uhyre Summer, der nu ofres herpaa, den Gang vare umulige. Uld var det sædvanlige Stof; Lærred brugtes kun som Undtagelse, hvis det overhovedet brugtes; Silke brugtes aldrig af Mænd og overordenlig sjelden af Kvinder. Plinius nævner som et Bevis paa de forfærdelige Krav, Handelen med Østerlandene om Luxusgjenstande stillede til de romerske Finanser, at der aarlig gik næsten en Million L. St. til Indien, Arabien og Syrien. Men dette Beløb omfattede ikke alene Værdien af Silke og fint Bomuld, men ogsaa af de Kryderier, der brugtes til Gudsdyrkelsen, og af store Mængder Juveler. For Øjeblikket tror jeg, at — trods den store Mængde, vi udføre til Orienten — vi dog have en Handelsbalance paa 12 Mill. L. St. imod os. Rigtignok have vi Beretninger om overordenlig værdifulde Juvelsamlinger: det fortælles saaledes, at Caligulas Hustru engang viste sig med et Smykke til en halv Millions Værdi. Men det maa ikke overses, at værdifulde Juvelsamlinger ingenlunde ere et Tegn paa en luxuriøs Levemaade: de repræsentere tvært imod ofte — som i Rusland, Indien og andre kun halvt civiliserede Lande — overordentlig tarvelige Menneskers opsparede Formuer.

Det staar endnu tilbage at undersøge, om — naar de opsparede Rigdomme i Rom ikke vare saa store som nu, og naar Levemaaden i det Hele ikke var saa rigelig som nu — det med Rette kan siges, at Exempler paa

Overdaadighed hos Enkelte vare saa meget hyppigere, at det berettiger os til at tillægge Tidsalderen i det Hele en luxuriøs Karakter. Det er vanskeligere at afgjøre dette med Nøjagtighed; men i det Hele er jeg tilbøjelig til at antage, at de ikke vare saa hyppige som nu. Jer tror ikke, at det i Nutiden vilde være vanskeligt at finde et Sidestykke til næsten ethvert Tilfælde af overdreven Luxus i en hvilken som helst Form. Plinius udbryder med Harme, at en Kok koster mere end et Triumftog; men i vore Dage ofres der i Virkeligheden ofte ikke mindre Summer paa Kjøkkenet. Og naar de berygtede Gilder, Lucullus holdt i Apollos Hal, kostede over 1500 L. St., saa siger Plutarch os udtrykkeligt, at heri var indbefattet Udgifterne til Blomster, Belysning, Parfumer, Honorar til Sangerne, Danserne og Skuespillerne, og maaske en betydelig Sum til Afskedsforæring til Gæsterne. Professor Friedländer viser os i det Værk, jeg alt har omtalt, en betydelig Samling af Exempler paa Luxus og Overdaadighed i Nutiden, der godt kan opveje Alt, hvad der fortælles os om Romertiden. Naar Alt kommer til Alt, saa hjælper saadanne Sammenstillinger os dog maaske ikke meget, og jeg er bangé for, at vi i dette Punkt maa nøje os med den negative Slutning, at det vilde være vanskeligt, om ikke umuligt, at anføre Exempler paa Extravagance, hentede fra Romertiden, til hvilke der ikke findes noget Tilsvarende i det moderné England, Frankrig, Rusland eller Amerika.

Nu opstaar ganske naturligt det Spørgsmaal, hvorledes da den almindelig udbredte Mening kan være opkommet, naar den ikke hviler paa stærkere Vidnesbyrd end dem, vi have betragtet. Her maa vi først lægge Mærke til Beskaffenheden af de Kilder, fra hvilke vi øse vort

Kjendskab til Kejsertiden. Meget heraf skriver sig fra erklærede Satirikere som Persius og Juvenal. Rigtignok undlade vi ikke ganske ved Læsningen af deres skarpe Beskyldninger at tage dette Moment i Betragtning; men alligevel kan det vanskelig undgaas, at de gjøre stærkere Indtryk paa os, end de egentlig ere berettigede til. Hvad Historikerne angaar, saa er Tacitus næsten lige saa meget Satiriker som Juvenal, og hans bidende Udfald maa modtages med stor Varsomhed. Suetonius løb ligefrem med Bysladder. Plinius var en Bogorm, der ikke vidste stort Andet om sin Tid, end at den ikke kunde taale Sammenligning med det tarvelige og fri Roms tidligere Dage, og vi høre ham atter og atter tale Pedantens Sprog snarere end den klartseende Verdensmands. Og hvad Seneca angaar, saa skulle vi ikke være for tilbøjelige til at tillægge hans Fraser stor Betydning, naar vi mindes, hvorledes han lovpriiste Fattigdommen og deklamerede mod Overdaadighed — med to Millioner Pund Sterling ude paa Aagerrenter. I hans harmfulde Deklamationer høre vi kun altfor ofte Gjenlyden af den rhetoriske Skoles forslidte Fraser: paa intet Emne blev der jo tærsket mere Langhalm end paa Tidens Overdaadighed. En til alle Tider tilstrækkelig stor Tilbøjelighed blev i Rom forstærket ved den da almindelige Lyst til at øve sine Talegaver paa ethvert Emne, der blot ikke havde nogen øjeblikkelig praktisk Betydning, og den blev end yderligere forøget ved den halvt affekterede Længsel, hvormed Kejserens Hofmænd saa tilbage paa Republikens gode gamle Dage.

Dernæst kan det ikke betvivles, at Levemaaden under Kejserdømmet — uagtet den ikke overgik, ja ikke engang kunde maale sig med vor Tids Overdaadighed — dog

var langt mindre tarvelig end under Republiken. Plinius sammenlignede de overdaadige Gilder, Neros Senatorer og Frigivne holdt, med de ristede Roer, Dentatus nøjede sig med, eller de tarvelige Maaltider hos Scipio og Lælius, og han dømte i Overensstemmelse med denne Sammenligning. Ved Siden af, hvad der var sædvanligt for tre eller to Aarhundreder siden, var Levemaaden ganske vist overdaadig; men det er ikke det Synspunkt, hvorfra vi skulle se Sagen. Kun i én Henseende synes den Kritik, man sædvanligvis træffer hos Historikerne, at være begrundet. De tidligere Kejseres Politik gik — som nogle af Nutidens Cæsarers — utvivlsomt ud paa at afskære Muligheden for Udviklingen af ædle og højsindede Bestræbelser hos de unge Adelsmænd. Naar de dreves tilbage fra Politiken og henvistes til en kvindagtig Literatur, naar de i Væddeløbet om Magt og Rigdom distanceredes af Grækere og Frigivne, naar de ved de kejserlige Prinsers Misundelse udelukkedes fra at vinde Berømmelse paa Sejrens Mark, — saa er det forklarligt, at de tabte Interessen for ædlere Ting og nedstyrede i de sanselige Nydelsers Malstrøm. I denne Kjendsgjerning ligger der en vis Berettigelse af den sædvanlige Opfattelse i den Sag, vi her forhandle. Til Trods for de mange Lyspunkter, vi træffe i Brevene fra den yngre Plinius, kan det ikke betvivles, at en overdaadig — om end ikke altid lastefuld — Nydelsessyge spillede en større Rolle i den rige Romers Liv, end det lykkeligvis nu er Tilfældet. Vi oprøres ikke saa meget over en overdreven Tøjlesløshed og Overdaadighed hos de rige Romere i Kejsertiden, som over Manglen paa enhver Egenskab, der kunde danne en Modvægt herimod. Regeringen var mere og mere gaaet over i Hæn-

derne paa Frigivne, der ikke engang vare af romersk Herkomst. Af Adelen, der udelukkedes fra aktiv Deltagelse i Statsstyrelsen, hengav Nogle sig til en dilettantmæssig Literatur, Andre til en falsk og kunstlet Rhetorik; men der var dog altid saa Mange, der henfaldt til en overdaadig Nydelsessyge, at den Bebrejdelse, der er bleven rettet imod deres Tid, ikke er aldeles ufortjent.
